

Θαυμασμός και οδύνη για τους σκλαβωμένους

Πηγή: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ **Σελ.:** 73,76 **Ημερομηνία έκδοσης:** 16-02-2020
Επιφάνεια: 1127.79 cm² **Αρθρογράφος:** **Κυκλοφορία:** 55380
Θέματα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

4

**Το Οδοιπορικό του 1806 του Σατωβριάνδου
αποτυπώνει την Ελλάδα μόλις πριν
από την Ελληνική Επανάσταση**

Περίληψη

Ο Σατομπριάν σε πίνακα του Αν-Λουί Ζιροντέ ντε Ρουσί-Τρισζόν (γύρω στο 1808)

Θαυμασμός και οδύνη για τους σκλαβωμένους

Το λαμπρό «**Οδοιπορικό**» του **Σατωβριάνδου** στην **Ελλάδα των αρχών του 19ου αιώνα** κυκλοφορεί σε νέα μετάφραση της Αριστέας Κομνηνέλλη

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΒΙΣΤΩΝΙΤΗ

Ο Φρανσουά-Ρενέ ντε Σατομπριάν (1768-1848), ο Σατωβριάνδος, όπως εξελήνισε το όνομά του ο Εμμανουήλ Ροΐδης που πρωτομετέφρασε ένα από τα γνωστότερα έργα του, το *Οδοιπορικό*, το γνωστότερο – στη χώρα μας τουλάχιστον – έργο του, δεν ήταν μόνο ο «δραστής», καθώς λέγεται, του γαλλικού ρομαντισμού. Ήταν και σπουδαίος στιλίστας, η κομψότητα της γραφής του οποίου παραμένει εντυπωσιακή και σήμερα. Και βέβαια το *Οδοιπορικό* του ανήκει στα σημαντικότερα ταξιδιωτικά κείμενα που έχουν γραφτεί. Δεν νοείται σύγχρονος ταξιδιογράφος που να μην έχει θητεύσει στον Σατωβριάνδο. Υπήρξαν και άλλοι ταξιδιογράφοι πριν απ’ αυτόν. Αλλά, αν εξαιρέσουμε τους «πατέρες», θα λέγαμε, αν είδους, τον Παυσανία και τον Στράβωνα, κανένας άλλος δεν μπορεί να συγκριθεί μαζί του. Στο *Οδοιπορικό* του ο Σατωβριάνδος συνδυάζει με απεξανάληπτο τρόπο τη Γεωγραφία, την Ιστορία και τις αιτιμικές του εμπειρίες. Οικειοποιείται τις εποχές που προσλαμβάνει για να μεταβεί στον χρόνο που περιέχουν, στο ιστορικό τους αποτύπωμα,

που είναι άπιστευτα πειστικό ακόμα κι όταν το έχει επινοήσει. Η Ιστορία λειτουργεί σαν μούσα της Γεωγραφίας και η άμεση εμπειρία πλουτίζει και χρωματίζει την πνευματική αντίστοιχη. Το αποτέλεσμα είναι εντυπωσιακό: Ο αναγνώστης μεταφέρεται στον τόπο και κινείται διαρκώς και με άνεση ανάμεσα στο ιστορικό παρελθόν και το παρόν της εποχής μέσω της απαρύμλληης αντιστικτικής γραφής του Σατωβριάνδου. Το *Οδοιπορικό του 1806* είναι το μεγαλύτερο τμήμα του *Οδοιπορικού από το Παρίσι στην Ιερουσαλήμ και από την Ιερουσαλήμ στο Παρίσι*, όπως είναι ο πλήρης τίτλος του (*L'itinéraire de Paris a Jerusalem et de Jerusalem a Paris*). Μολονότι ο αναγνώστης δεν αποκομίζει από το παρόν βιβλίο την αίσθηση του ημιτελούς, καλό είναι να ανατρέξει και στην κομψή μετάφραση του Εμμανουήλ Ροΐδη (1860), αν μη τι άλλο για να διαβάσει και τις επίσης εξαιρετικές σελίδες του Σατωβριάνδου για την Ιερουσαλήμ. Εφόσον μάλιστα το επιθυμεί, να ανατρέξει και στη μεταγενέστερη (1979) μετάφραση του Ανδρέα Καραντώνη.

ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΣ
Οδοιπορικό του 1806
(Πελοπόννησος, Αττική, Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη)
Πρόλογος Τάκης Θεοδωρόπουλος, Μετάφραση Αριστέα Κομνηνέλλη.
Έκδόσεις Μεταίχμιο, 2019, σελ. 264, τιμή 16,60 ευρώ

Εγωπαθής κορυφή

Σύμφωνα με τον εξεχοντα ιστορικό των ιδεών Πιερ Γκέι, ο Σατωβριάνδος κυριάρχησε στη γαλλική λογοτεχνική σκηνή του α' μισού του 19ου αιώνα και θεωρούσε τον εαυτό του ως «τον μεγαλύτερο εραστή, τον μεγαλύτερο συγγραφέα και τον μεγαλύτερο φιλόσοφο της εποχής του».

(Θα προτιμούσα η παρούσα μετάφραση να περιλαμβάνει ολόκληρο το έργο, αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.)

Αλλά τι σχέση έχει η Ελλάδα που έβδε ο Σατομπριάν με τη σημερινή Ελλάδα; Πολύ μεγαλύτερη από όσο φαντάζονται οι κακόπιστοι. Διότι ο σπουδαίος συγγραφέας, γαλουχημένος με την αρχαία ελληνική παράδοση, έρχεται να βρει – ή, καλύτερα, να προβάλλει – στον τόπο όσα έμαθε από τα βιβλία. Ο τόπος δεν τον επιβεβαιώνει αλλά και δεν τον διαψεύδει. Η σκλαβωμένη Ελλάδα παραμένει κοιλίδα και μήτρα. Και ο φιλελληνισμός δεν ήταν μια ιδεοληψία ή έμμονη ιδέα, όπως ισχυρίζονται κάποιοι σύγχρονοι μεταμοντέρνας κοπιές σχετικιστές, αλλά ένα σημαντικό πνευματικό και πολιτικό κίνημα και ουσιαστικό γνώρισμα του Διαφωτισμού – παρά το γεγονός ότι ο συγγραφέας του *Οδοιπορικού* ήταν αντιμοντερνιστής, πολέμιος του *Ναπολέοντα* (όπως πολύ σωστά μάς υπενθυμίζει στον πρόλογό του ο **Τάκης Θεοδωρόπουλος**), βασιλόφρων και ένθερμος υπερασπιστής του καθολικισμού.

Τα ερείπια που «μιλούν»

Στο *Οδοιπορικό* μιλούν οι άνθρωποι, αλλά μιλούν και τα ερείπια με τα οποία διαλέγεται ο Σατωβριάνδος. Έτε είναι «θλιμμένα, σοβάρια και μοναχικά» είτε «πρόσχαρα, ανάλαφρα και κατοικημένα». Ο κορυφαίος συγγραφέας διατρέχει τον τόπο προβαίνοντας σε εκπληκτικές παρατηρήσεις σε ό,τι αφορά τη φυσιογνωμία και τη συμπεριφορά των ανθρώπων, την αθωότητα, την κοιτοπονηριά, συχνά όμως και τη βαρβαρότητά τους. Θλίβεται για τους σκλαβωμένους Έλληνες και – αναπόφευκτα – αισθάνεται απέχθεια για τον ανατολίτικο δεσποτισμό των Τούρκων. Και όπως λέει, σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού του τον διακατείχε «*ένα μείγμα θαυμασμού και οδύνης*».

Κομψότητα και ποιητικότητα

Η κομψότητα και η ποιητικότητα του ύφους του Σατωβριάνδου συνδυάζονται θαυμάσια με τη ρεαλιστική αποτύπωση των τόπων και των ανθρώπων: Ελλήνων, Τούρκων αλλά και Ευρωπαίων. Μαζί με τη Γεωγραφία υπάρχει και η ανθρωπογραφία στο *Οδοιπορικό*, που δεν είναι απλώς ένα χρονικό αλλά μια ολόκληρη εποχή αποτυπωμένη στο μετουσιωμένο βίωμα. Είναι εμφανές πως εξιδανικεύει την Αρχαία Ελλάδα – και την προβάλλει στα ερείπιά της. Αλλά χωρίς αυτή την εξιδανίκευση (που δεν ήταν μόνο δική του) δεν θα υπήρχε φιλελληνισμός ούτε και θα έρχονταν τόσο και τόσο από τη Δύση να πολεμήσουν σε αυτά τα χώματα σνεναρμένοι από το όραμα μιας ελεύθερης Ελλάδας. Ο Σατωβριάνδος τη μα στιγμή θλίβεται για την ερήμωση του τόπου και την άλλη εκστασιάζεται από το φως, την Ακρόπολη ή τους κίονες του Σουνίου. Και φέρνοντας στον νου του την ιστορία της χώρας προσπαθούσε, όπως λέει, «*να ανακαλύψει στην παλιά εμμάρα της Σπάρτης και της Αθήνας την απία της σύγχρονης δυστυχίας τους και, στην τωρινή τους μοίρα, τα σπέρματα της μελλοντικής τους μοίρας*».

Αυτό το 1806, όταν ο Σατωβριάνδος φθάνει στην Ελλάδα. Ποια θα ήταν η *μελλοντική μοίρα* της χώρας μας; Το *Οδοιπορικό* εκδόθηκε το 1811. Δέκα χρόνια αργότερα ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση. Φιλέλληνας έως το τέλος της ζωής του, πίστεψε σε αυτήν και την υποστήριξε θερμά, όπως και τα δίκαια των Ελλήνων, με πλήθος κείμενα και παρεμβάσεις. «*Το ύφος είναι ο ίδιος ο άνθρωπος*» έλεγε ο Μπιρόν. Στην περίπτωση του Σατωβριάνδου λειτουργεί και έτσι αντίστροφα. Το ύφος του δεν μεταφέρεται εύκολα σε ξένη γλώσσα. Η μεταφράστρια **Αριστέα Κομνηνέλλη** κατάφερε να ανταποκριθεί στην ακρίβεια και στη λεπτότητα που χαρακτηρίζουν το πρωτότυπο. Το κείμενο που μας παρέδωσε είναι απαλλαγμένο από «γαλλισμούς» και ρέει οβίαια. Επιπλέον, πρόσσε ιδιαίτερα τη μεταφορά των τοπωνυμίων. Της αξίζει κάθε έπαινος.